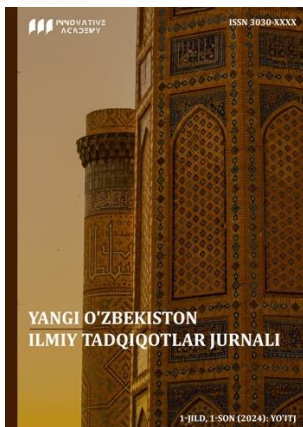

MOLIYAVIY TIZIM VA UNING AHAMIYATI

Abdullayev Erkinjon A'zamovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, "Moliya va moliyaviy texnologiyalar" kafedrası katta o'qituvchisi, mustaqil izlanuvchi, aksiyadorlik jamiyatida boshqaruv raisi

Jo'raboyeva Diyora G'ayrat qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10968216>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-aprel 2024 yil
Ma'qullandi: 11-aprel 2024 yil
Nashr qilindi: 13-aprel 2024 yil

KEY WORDS

Moliya, moliya tizimi, moliya funksiyasi, moliya institutlari.

ABSTRACT

Moliyaviy tizimlar, moliyalashtirish jarayonlarini samarali boshqarish uchun tuzilgan axborot tizimidir. Bu tizimlar, korxonalar yoki shaxslar uchun moliyalashtirish ma'lumotlarini to'plab, saqlab qolish va ularga kirishni osonlashtiradi. Moliyaviy tizimlar, moliyalashtirishning samaradorligini oshirish, hisob-kitobni avtomatlashtirish va moliyalashtirish jarayonlarini samarali boshqarishga imkon beradi.

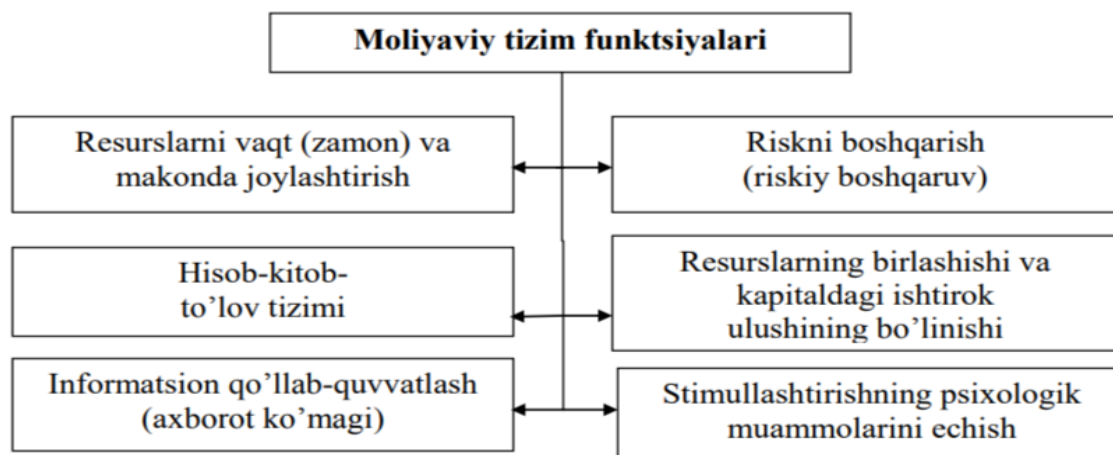
Ta'kidlash joizki, iqtisodiyotning tez rivojlanishi ko'p jihatdan moliya sohasiga bog'liqdir. Ishlab chiqarish jarayonlarining barcha davrlarida pul asosiy vosita sifatida qatnashadi. Moliya iqtisodiyotning asosiy tirkaklaridan biri desak mubolag'a bo'lmaydi, chunki uning vositasida muayyan maqsadga yo'naltirilgan pul mablag'lari fondlari vujudga keltiriladi va ular iqtisodiyotni rivojlantirish va jamiyat ehtiyojlarini qondirish maqsadida taqsimlanadi.

Bizga ma'lumki, har bir mamlakatlarning moliyaviy institutlari bir-biridan farqlanishining bir qator sabablari mavjud. Ular qatoriga davlatlarning siyosiy, madaniy va tarixiy rivojlanishidagi farqlar kiradi. Bundan tashqari, moliyaviy institutlar vaqtning o'tishi bilan bir holatdan boshqa holatga o'tib turadi. Ularning bajaradigan funksiyalari, muassasaning nomi o'zgarmasdan oldingiday qolishiga qaramasdan, juda kuchli o'zgarishi mumkin.

Foydalanilayotgan yondoshuvning asosi shuki, mo'ljal sifatida moliyaviy institutlarning o'z-o'zlari emas, balki ularning funksiyalari olingan. Tahlilning bunday uslubini biz funksional yondoshuv deb atadik. U quyidagi dastlabki ikki shartga asoslangan:

- moliyaviy tizim funksiyalari uning institutlariga qaraganda ko'proq barqarorlik xarakteriga ega. Bu funksiyalar vaqtning oqimi o'tishiga bog'liq ravishda kamroq darajada o'zgaradi va mamlakatdan mamlakatga uncha katta farqlanmaydi.
- moliyaviy institutlar shakli mantiqan ularning funksiyalaridan kelib chiqadi. Moliya sohasidagi innovatsiya va institutlar o'rtasidagi raqobat oxiroqibat moliyaviy tizim faoliyati samaradorligi-ning oshishiga olib keladi.

Moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishidan iborat moliyaviy tizim bosh funksiyasi tahliliga asosan, tahlilning ko'proq umumiy darajasida bu tizimning quyidagi oltita bazaviy yoki muhim funksiyalari to'g'risida gapirish mumkin (1-rasm)

1-rasm. Moliyaviy tizim funksiyalari¹

Qisqacha qilib aytadigan bo'lsak, Moliyaviy tizim funksiyalari moliyalashtirish sohasida muhim ahamiyatga ega bo'lgan amallardir. Ular moliyalashtirish jarayonlarini samarali boshqarish, hisob-kitobni avtomatlashtirish va ma'lumotlarni tahlil qilishda yordam beradi.

Moliyaviy tizim funksiyalari, bir mamlakatning moliyaviy faoliyatini tartibga solish va boshqarish uchun kerak bo'lgan qonunlar, tartibotlar va protseduralardir. Bu funksiyalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Moliyaviy hisob-kitoblarni yuritish: Moliyaviy tizim, mamlakat yoki shtatning moliyaviy holati va faoliyatini hisobga olish va hisob-kitoblarni yuritish uchun kerak bo'lgan qonunlar va tartibotlarni amalga oshiradi.
- Moliyaviy to'lovlar va to'lovlarini qabul qilish: Moliyaviy tizim, mamlakat yoki shtatning moliyaviy to'lovlarini qabul qilish, hisob-kitoblarga kiritish va to'lovlarini boshqarish uchun kerak bo'lgan protseduralarni o'z ichiga oladi.
- Moliyaviy hisob-kitoblarni tekshirish: Moliyaviy tizim, mamlakat yoki shtatning moliyaviy hisob-kitoblarni tekshirish va tekshiruvchi organlar orqali hisob-kitoblarni sinovdan o'tkazish uchun kerak bo'lgan protseduralarni amalga oshiradi.
- Moliyaviy ma'lumotlarni taqdim etish: Moliyaviy tizim, mamlakat yoki shtatning moliyaviy holati va faoliyatiga oid ma'lumotlarni jamiyatga taqdim etish, hisob-kitoblarni ochiqlik va transparensiyaga ega qilish uchun kerak bo'lgan protseduralarni o'z ichiga oladi.
- Moliyaviy siyosatni shakllantirish: Moliyaviy tizim, mamlakat yoki shtatning moliyaviy siyosatini shakllantirish, moliyalashuvni boshqarish va moliyalashuvni takomillashtirish uchun kerak bo'lgan qonunlar va tartibotlarni amalga oshiradi.

¹ Muallif tomonidan tayyorlandi.

Moliyaviy tizim iqtisodiy resurslarning vaqt bo'yicha, geografik hududning biridan boshqasiga, shuningdek, iqtisodiyotning bir tarmog'idan boshqasiga joyini o'zgartirish usulini ta'minlaydi. Ko'p hollarda moliyaviy oqimlar harakati jismoniy yoki yuridik shaxs bugungi kunda o'zining mablag'ini boshqa shaxsga kelgusida o'rniga o'rin boshqa mablag'ni olish uchun, va aksincha, berishiga asoslangan. Moliyaviy tizim resurslarni vaqt bo'ylab joylashuviga yordam berishdan tashqari, resurslarning makonda joylashishida ham juda muhim rol o'ynaydi. Ba'zida u yoki bu biznes-loyihani amalga oshirish uchun zarur bo'lgan kapital undan yuqori samaradorlik bilan foydalanish mumkin bo'lgan joydan juda uzoqlikda joylashgan bo'ladi. Masalan, Germaniyada uy xo'jaliklari O'zbekistonning biron-bir joyida yuqori samara bilan ishlatish mumkin bo'lgan kapitalni pul mablag'larini jamg'arib borish yo'li bilan yig'a oladilar. Moliyaviy tizim ham pul resurslarini Germaniyadan O'zbekistonga ko'chib o'tishiga yordam beradigan bir qator mexanizmlarni taqdim etadi. Ulardan ikkitasini keltirsak yetarli: birinchidan, nemis fuqarolari O'zbekiston kompaniyalari chiqargan qimmatli qog'ozlarni sotib olishlari mumkin; ikkinchidan, Germaniya banklari O'zbekiston firmalariga qarz berishlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, Moliyaviy tizimlar, korxonalar uchun moliyalashtirishni osonlashtiradi va moliyalashtirishning samaradorligini oshiradi. Bu tizimlar, ma'lumotlarni to'plab, saqlab qolish, hisob-kitobni avtomatlashtirish va moliyalashtirish jarayonlarini samarali boshqarish imkoniyatini beradi. Moliyaviy tizimlar, moliyalashtirishning to'g'ri va samarali boshqarilishi uchun zarur bo'lgan asosiy vositalardan biridir. Bu tizimlar, korxonalar uchun moliyalashtirishni osonlashtiradi va moliyalashtirishning samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Moliya: Darslik. T.S. Malikov, O.O. Olimjonov; / – T.: "Iqtisod-Moliya" 2019. – 800 b
2. Xodiyev B.Y., Shodmonov Sh.Sh. "Iqtisodiyot nazariyasi". Darslik. Barkamol fayz media", 2017
3. Malikov T.S. "Moliya". O'quv qo'llanma. "Iqtisod-Moliya", 2018
4. D.A.Raxmonov, L.O'.Mingishov Moliya. O'quv qo'llanma. JIDU. – Toshkent, 2014. 176-bet.
5. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Darslik /Toshkent Moliya instituti. - Toshkent: "Noshir", 2011. 712-bet.